

**MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU'NUN YARATILIŞ VE
TÜREYİŞ ADLI ESERİNİN FAKELORE BAKIMINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ***

*A Review of Mustafa Necati Sepetçioğlu's Yaratılış ve Türeyiş (Epic of
Creation and Genesis) in Terms of Fakelore*

Abdulhamit TOPRAK**

Öz: Bu çalışmada Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Yaratılış ve Türeyiş Destanı'nı fakelore açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Fakelore; daha önce yazılmış olan ve folklor niteliği taşıyan eserlerin başka kişiler tarafından “yeniden yazılması, taklit edilmesi, değiştirilmesi” olarak tanımlanabilir. Sepetçioğlu; asıl Yaratılış ve Türeyiş Destanı'nı, folklor açısından ele almış ve fakelore bir eser olarak yeniden üretmiştir. Yazar, daha önce yazılan bir eserden ilham alarak taklit bir eser ortaya koymasına rağmen, yeni bir ürün/eser ortaya çıkarmıştır. Fakelore eserlerde görülen okuyucu ve yayıncıların reklam ve arzularının Sepetçioğlu'nun bu eserinde görüldüğünü söylemek pek mümkün değildir. Ancak eserin, fakelore bir özellik olan “yeniden ve taklit edilerek” yazılması özelliğini taşıyarak fakelore bir eser olduğu söylenebilir. Yazarın, daha çok eserindeki kişilerin özelliklerine bakıldığında fakelore özellikler taşıdığı görülmektedir. Yazarın ilham aldığı eserdeki folklor özelliklerinin iyi bir şekilde yansıtıldığı; ancak orijinal eserde kurgu yeteneğine dayanarak birtakım değişiklikler yaptığı tespit edilmiştir. Türk Edebiyatının yazın anlamında Dede Korkut'u olarak değerlendirilen M. Necati Sepetçioğlu; Yaratılış ve Türeyiş adlı yapma destanı ile bir fakelore örneği ortaya koyarak yazın alanında ustalığını bir kez daha ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Folklor, fakelore, Sepetçioğlu, Yaratılış ve Türeyiş, destan

Abstract: This study aims to assess Mustafa Necati Sepetçioğlu's Yaratılış ve Türeyiş Destanı (The Epic of Creation and Genesis) in terms of fakelore. Fakelore can be defined as “rewriting, imitation or changing” of previously written folklore works by other people. Sepetçioğlu discussed the original Epic of Creation and Genesis in terms of folklore and rewrote as a work of fakelore. Although the author produced a work of imitation by being

* **Geliş Tarihi/Received:** 03.11.2018; **Kabul Tarihi / Accepted:**22.02.2019; **DOI Nu:** 10.19039/sotod.2019.102

Atf / Citation: Abdulhamit Toprak, “Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Yaratılış ve Türeyiş Adlı Eserinin Fakelore Bakımından Değerlendirilmesi”, *Studies of The Ottoman Domain*, Volume-Cilt: 9 / Issue-Sayı: 16/ Date-Tarih: February-Şubat 2019, ss.21-32

** (Dr.); İçişleri Bakanlığı, E-mail: A.edebiyat@hotmail.com **ORCID ID:** <https://orcid/0000-0003-0717-5148>

inspired from a previously written work of art, he wrote a new product/work: It is not very possible to say that this work of Sepetçioğlu includes the publicity and wishes of readers and publishers which is commonly seen in fakelore. However, it can be said that the work is a fakelore since it has the features of being "rewritten as an imitation", which is a feature of fakelore. When the characteristics of the people in the author's work are considered, it can be seen that they have the features of fakelore. It has been found that the folklore characteristics in the work the author was inspired from are reflected well, while some changes were made from the original work based on the ability of fiction. M. Necati Sepetçioğlu, who was considered as Dede Korkut in the sense of literature in Turkish literature; He has demonstrated his mastery in the field of literature by introducing a fakelore example with the epic making called Yaratılış ve Türeyiş / Creation and Genesis.

Keywords: Folklore, fakelore, Sepetçioğlu, Creation and Genesis, epic

1. Giriş

1.1. Mustafa Necati Sepetçioğlu Kimdir?

Yazar 1932 Zile doğumlu olup 2006 yılında vefat etmiştir. Çeşitli kurumlarda memurluk yapman yazar; Hikâye, roman ve oyun türünde eser yazmıştır. Hikâyeleri muhtelif dergilerde yayımlanan yazarın ilk hikâyesi, Sivas'ta çıkan Hakikat gazetesinde yayımlanmıştır. Yazar roman türünde başarılı olmanın yanı sıra, oyun türünde daha çok başarı elde etmiştir. Çanakkale 3/ Döndüler adlı eseriyle 1980 yılı Türkiye Yazarlar Birliği'nin Yılın Romancısı ödölünü kazanmıştır. (Işık, 2002: 828)

1.2. M. Necati Sepetçioğlu'nun Yaratılış ve Türeyiş Destanı

Sepetçioğlu; Yaratılış ve Türeyiş Destanı adlı eserini Türklerin eski destanlarından olan Yaratılış ve Türeyiş destanlarını esas alarak yazmıştır. Yazar, Türklerin Yaratılış ve Türeyiş destanlarını romanın kurgulama özelliğinden faydalanarak yazmaya çalışmıştır. Düzyazı biçiminde yazılan eser kurgusal yöne sahip olduğundan esas alınan Türk destanlarına eklemeler yapılarak meydana getirilmiştir. Sepetçioğlu; asıl destanlarda olmayan birçok karakterin ismini değiştirerek ve kurgu tekniğini kullanarak eserini ortaya koymuştur. Milli Eğitim Bakanlığının 1000 temel eser olarak kabul ettiği Yaratılış ve Türeyiş adlı eser fakelore açasından incelemeye çalışacağız.

1.3. Destan Nedir ve Nasıl Oluşur?

Destan, milletlerin tarihinde ve hayatında meydana gelen önemli toplumsal olayların zaman içinde milli ve manevi değerlerden oluşan edebî eserlerdir.

Destanların oluşabilmesi için; milletleri etkileyen olağanüstü bir olayın gerçekteşmesi, o milletin hafızasında yıllarca yoğrularak milli bir özellik kazanması ve meydana gelen olağanüstü olayın destanlaşabilmesi için milletin hafızasında ve tarihinde uzun bir zaman dilimini geçirmiş olması gerekir. Türklerde destanlaşabilecek olağanüstü ve toplumsal pek çok

olayın yaşanmış olması destan geleneğinin ortaya çıkmasını ve günümüze dek gelmesini sağlamıştır.

Türklerin yaratılışını, yayılışını, göçünü, türeyişini anlatan pek çok destan mevcuttur. Türklerin köklü bir geçmişe sahip olması ve olağanüstülükler içeren olaylar yaşaması, köklü bir destan geleneğinin oluşmasını sağladığı söylenebilir. Ait olduğu milletlerin yaşadıklarını anlatmanın yanı sıra, o milletin duygu, düşünce, kültür ve folklor gibi değerlerini barındırması bakımından da önemli bir tür olan destanlar, günümüze dek ilgi gören bir tür olarak süregelmiştir.

Türk Edebiyatının üretken bir yazarı olarak değerlendirilebilecek olan Sepetçioğlu'nun; destana yönelmesinde bu gibi değerlerin yer almasının önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Asıl konu olan Sepetçioğlu'nun Yaratılış ve Türeyiş adlı yapma destanının fakelore bakımından değerlendirilmesine geçmeden önce, konuyla alakalı bazı kavramları açıklamak yerinde olacaktır.

2. Fakelore Nedir?

Folklor; bir ülke veya bölgede yaşayan insanların yaşam tarzını, dünyayı algılama, örf ve âdetini, oyunlarını, birbiriyle olan ilişkilerinde davranma şekil ve tutumlarını, ahlak, inanç, görgü, doğum ve ölümleriyle ilgili her konuyu ele alan bir bilim dalı şeklinde tanımlanabilir.

Sedat Veyis Örnek'e göre ise "Halkbilimi; bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir bireşime vardırmayı amaçlayan bir bilimdir." (2014: 21)

Folklor sözlü kültürün ürünü olması hasebiyle sözlü bir aktarım aracına sahiptir. Sözel bir kültüre dayalı olması folklor ürünlerinin, değiştirilme ve dönüştürülmesini, unutulmasını kolaylaştırmıştır. Bu durum folklorik ürünlerin fakelore dönüştürülebildiği konusunu gündeme getirmiştir. Folklor ürünlerinin daha çok sözel kültüre dayalı olması ve aktaran kişi veya yaşanan coğrafyaya göre değişiklik gösterebilmesi, folklorun; fakelore olması hususunu meydana getirmiştir. Gelenek her ne kadar folklor ürünlerinin niteliği açısından önemli bir yere sahip olsa da, folklorun değişim ve dönüşüm geçirmesi kaçınılmaz olmuştur.

Fakelore terimi İngilizce "fake" ve "lore" kelimelerinin birleşiminden türetilmiştir. Fakelore, farklı özellik ve nitelikleri ile dikkat çeken bir kavramdır. Fakelore hususunda çalışanlar, ona farklı anlamlar ve nitelikler yüklemişlerdir. Dolayısıyla bir eserin fakelore olup olmadığı, fakelorea atfedilen bu nitelik ve anlamların hangisiyle değerlendirildiğine de bağlıdır. Sözlük anlamı itibarıyla folklorun sahtesi ve uydurma, taklit manalarına gelse de, kendisine atfedilen nitelik ve özellikler nedeniyle, bir

eserin fakelore olup olmadığı konusunda, farklı değerlendirme ve nitelermeleri beraberinde getirebilmektedir.

Richard M. Dorson, fakelore için; çeşitli uydurma kahramanlık kitapları kütüphaneden kımıldamadan, para için yazarlar tarafından masa başında yazılan ve mevcut eserlerin orijinal metinleri olmayan, metinlerin çoğu yazarları tarafından yaratılan eserlerdir. Ticari malzeme olarak kullanılan ve reklamları yapılarak okuyuculara sunulan, halk yerine hazır kaynaklar kullanılarak yazılan, konuları çeşitli yazılı ve sözlü ürünlerden kırılarak/değiştirilerek meydana getirilen ürünlerdir. (2007: 11-22)

William S. Fox, fakelore ile ilgili olarak, ilkin folklorun bazı özelliklerini ödünç alarak yeni bir ürün ortaya koyduğunu, ikinci olarak hiçbir folklorik mirasa sahip olmaksızın yeniden yaratıldığını, toplumun koordine edilmesine, ideolojik ve kültürel hegemonyanın kurulmasına katkıda bulunduğunu söyler. Ona göre fakelore; folklor olduğu düşünülen yanlış/sahte kültür unsurlar olduğunu söylemekle birlikte, başat toplumsal grupların ekonomik ve politik çıkarlarına hizmet eden ve baskın kültür ve grupların değerlerini yansıtan unsurlar olarak da değerlendirilebilir. (2007: 35-50)

3. Bir Fakelore Ürünü Olarak Sepetçioğlu'nun Yaratılış ve Türeyiş Destanı

Fakelore ile ilgili çeşitli ve farklı yorumların olması, fakelore ile ilgili bazı soruların gündeme gelmesine neden teşkil etmektedir. Bu sebeple yapılan tanımlara göre M. Necati Sepetçioğlu'nun Yaratılış ve Türeyiş Destanı adlı eserinin bir fakelore ürünü olup olmadığının tespitinde de bazı kriterlere başvurulacak ve bazı sorulara cevaplar aranacaktır. Buradaki karşılaştırmalar Sepetçioğlu'nun Yaratılış ve Türeyiş adlı Türk Destanındaki yaratılışa dair bölüm ile Altay Yaratılış Miti bağlamında yapılacaktır:

3.1. Belli/ Egemen Toplumsal Grupların Değerleri mi, Halkın Değerleri mi Verilmiş?

Sepetçioğlu'nun, eserinde belli toplumsal grupların değerlerini verdiğini söylemek doğru değildir. O, asıl destan metnindeki olayları/ bağlamı esas alarak eserini meydana getirmiştir. Onun gerçek amacının eseri kurgusal bir şekilde sokup eseri nesir biçiminde okuyucuya sunmak olduğu söylenebilir. Yazarın eserin özüne önemli ölçüde bir müdahalede bulunmadığını, önemli değişiklikler yapmadığını söylemek mümkündür. Asıl Yaratılış ve Türeyiş Destanlarının; M. Necati Sepetçioğlu'nun Yaratılış ve Türeyiş Destanı ile tamamen değiştirilmiş/dönüştürülmüş bir eser olmadığı ifade edilebilir. Dolayısıyla Sepetçioğlu'nun Yaratılış ve Türeyiş Destanı'nın egemen bir toplumun değerlerini vermekten ziyade, halkın değerlerini verdiği/yansıttığı söylenebilir.

3.2. Belli Toplumsal Grupların Politik ve Ekonomik Çıkarlarına Hizmet Etmiş mi?

Yazar, belli toplumsal grupların politik ve ekonomik çıkarlarına hizmet etmek yerine, asıl eserlerin özüne bağlı kalmış ve destanlarda Türklerin ele alınan, anlatılan özelliklerini vermeye çalışmıştır. Yazarın eserin orijinalliğine -tam olmasa da- bağlı kalmaya çalışması, eserin egemen grupların ekonomik ve politik çıkarlarına hizmet etmesinin önüne geçmiştir.

3.3.Karakterler Tepeden Halka Doğru mu, Halktan Tepeye Doğru mu Yaratılmış?

Sepetçioğlu'nun, kaynak eserlerin orijinalliğine bağlı kalmaya çalıştığını söylenebilir. Yazarın eserindeki kişilerin; Türk ve kaynak destanlardaki kişiler olduğunu söylemek mümkündür. Zira eserde adı geçen birçok kişi adının kaynak destanlardaki kişiler olduğu görülmektedir. Yazarın kaynak destanlardaki kişilere, kurgu yeteneğine bağlı olarak bazı kişileri eklediği söylenebilir. Ancak kaynak eserlerdeki kişilerin, Sepetçioğlu'nun eserinin omurgasını oluşturduğu ve eserin konusunun daha çok bu kişiler etrafında meydana geldiği ifade edilebilir.

3.4.Orijinal Yaratılış ve Türeyiş Destanı'na Tamamen mi Bağlı Kalınmış; Yoksa Hayal/Kurgu Dâhil Edilmiş mi?

Sepetçioğlu'nun kaynak destanlara bağlı kalarak eserini oluşturduğu söylemek mümkün. Ancak onun bunu bire bir yaptığı söylenemez. Zira gerek kişiler gerekse olaylar bakımından bazı yeniliklere/eklemelere başvurduğu saptanmıştır. Yazarlık, bilgi ve kurgu yeteneği ölçüsünde Sepetçioğlu'nun kaynak destanlara birtakım ilaveler yaptığı söylenebilir. Dolayısıyla, kaynak destanların orijinalliklerinden tamamen uzaklaşmasa da ilaveler yapması bakımından Sepetçioğlu'nun eserinin fakelore bir eser olduğu söylenebilir. Zira kaynak destanlara önemli ölçüde kişi/karakter ilavelerinin olduğu tespit edilmiştir. Kaynak destanlarda olmayan kişilerin destanda yer alması Yaratılış ve Türeyiş Destanı'nda bir nebze de olsa, fakelore olduğunu gösterecek bir nitelik olan “değişim/dönüşüm” geçirdiği söylenebilir. Dolayısıyla Sepetçioğlu'nun eseri; Dorson'un dile getirdiği “sahte, uydurma, yapma taklit edilen bilgi demek olan fakelore özelliği taşıdığı görülmüştür. Sepetçioğlu'nun ilaveler yapması ve kurgusal yeteneğini kullanması kaynak destanların orijinalliklerine yapılmış müdahale sayılabileceğinden, “fakelore” özellikli bir eser olduğu söylenebilir.

Burada yazarın Yaratılış ve Türeyiş Destanlarını yeniden yazarak zenginleştirdiği görülmektedir. Sepetçioğlu'nun yaptığı bu “zenginleştirme”, eserin fakelore bir nitelik gösterdiğinin kanıtı olarak değerlendirilebilir. Bu zenginleştirme eseri orijinalinden uzaklaştıran

önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla eseri zenginleştirmek; eserin orijinalinden farklı hale gelmesine, aslından - tamamen olmasa da- uzaklaşmasına neden olmuştur. Bu, eserin fakelore bir eser olduğunu göstermektedir. Sepetçioğlu'nun bu eserinin önemli bir diğer özelliği halk edebiyatının önemli malzemelerini, -destanlardaki gibi- kullanmış olmasıdır: Kurt, ağaç, aksakallı, rüya motifleri Sepetçioğlu'nun bu eserinde kullandığı motiflerdir. Yazarın ayrıca eski Türk metinlerindeki Türk inanç sistemiyle alakalı çeşitli yer-yön isimlerine yer verdiği görülmüştür.

3.5.Masa Başında mı Yazmış? Destanlardaki Kişiler Aynı Kişiler mi, İsimlendirmelerde Değişikliğe Gidilmiş mi?

Sepetçioğlu, eserini masa başında ve hazır kaynaklardan esinlenerek yazmıştır. Fakelore eserlerin özelliği masa başında yazılmalarıdır. Yazarın eseri incelendiğinde, masa başında yazılıp kurgulandığı anlaşılmaktadır. Nitekim Sepetçioğlu'na ilham veren ve eserine kaynaklık eden; Yaratılış ve Türeyiş destanları olmuştur. Yazarın, Yaratılış ve Türeyiş destanlarından faydalandığını; eserindeki bazı kişilerin sadece adlarının farklı olması; ama özelliklerinin aynı olması göstermektedir. Yazar, asıl Yaratılış ve Türeyiş destanlarında kurgusal ve yazarlık yeteneğine göre birtakım değişiklikler yaparak fakelore bir eser ortaya koymuştur. Sepetçioğlu eserine, asıl Yaratılış Destanında olmayan kişi/karakterler ekleyerek fakelore bir nitelik kazandırmıştır. Sepetçioğlu'nun eserindeki kişi/karakterler asıl Yaratılış Destanındaki kişi/karakterlere göre değerlendirildiğinde şöyle bir tablonun ortaya çıktığı görülmektedir¹:

Tanrı (Kuday): Yaratma gücüne ve üstün özelliklere sahip bir Tanrı'dır. (Seyidoğlu,1989: 17-20)

Tanrı Ülgen/Tanrı Kara Han: Tanrı Kuday'a karşılık olarak kurgulanmıştır, onun özelliklerini taşımaktadır. (Sepetçioğlu, 1969: 41)

Er(lik) Kişi: Tanrıdan büyük olduğunu sanıyor. Şeytan. (Seyidoğlu,1989: 17-19)

Er Kişi/Şeytan: Erlik Kişi'ye karşılık olarak kurgulanmış, Tanrılık iddiasındadır. Tanrı Ülgen'den büyük olduğunu sanıyor. (Sepetçioğlu, 1969: 48)

Eje: Törüngeyin eşi olup yasak meyveyi yiyen kadın. (Seyidoğlu,1989: 18)

¹ Burada önce Bilge Seyidoğlu'nun çalışmasındaki (Mitoloji Üzerine Araştırmalar Metinler ve Tahliller, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi yayınları, Erzurum, 1989) kahramanlar/karakterler verilmekte, daha sonra da Necati Sepetçioğlu'nun eserinde (Yaratılış ve Türeyiş Türk Destanı, MEB, İstanbul, 1969) bunlara tekabül eden kahramanlar/karakterler verilmek suretiyle fakelore açısından bir karşılaştırma yapılmaktadır.

Ece: Törüngeyin eşi olup yasak meyveyi yiyen kadın. Ece, Er Kişi ile bir olup kocası Törüngey'i kandıran kişidir. (Sepetçioğlu, 1969: 34)

Yılan: Tanrının bedduasını almıştır, cezalandırılmıştır görevini layıkıyla yerine getirmedigiinden. (Seyidoğlu,1989: 18)

Er Kişi: Yılan'ın karşılığıdır. Sepetçioğlu, asıl destanın Yılan'ına karşılık olarak Er Kişi'yi kurgulamıştır. Dolayısıyla Er Kişi Sepetçioğlu'nun fakelore bir karakteridir. (Sepetçioğlu, 1969: 35)

Şal-Yime: Tanrının yardımcısıdır. Aklını kaybedenlerle, korunmaya muhtaç olanlarla ilgilenir. Hırsızlara karşıdır, iyilik yapanları koruyup kollar. İyilik meleği.

Sonra yardımcı ruhlarına hitaben: “Şal-Yime sen rakı içip aklını kaybedenleri, körpe çocukları, kısrak yavrularını, inek buzağlarını koru, iyi sakla.” (Seyidoğlu,1989: 20)

Gün Aşan: Tanrının yardımcısıdır. Aklını kaybedenler ve korunmaya muhtaç olanlarla ilgilenir. Hırsızlara karşıdır, iyilik yapanları koruyup kollar. İyilik uğruna savaşılanları yanına alma emrini Tanrı kendisine vermiştir.

“Günaşan'a döndü. -Günaşan, iyilik meleklerinin başıydı. - Günaşan, ey Günaşan! Sana beyan ederim ki, ben yeryüzünden ayrıldıktan sonra sen, sücû veya kırmızı içenlerin, içip de aklını yitirenlerin, sarhoş olup ne yapacağını bilmeyenlerin ve körpe çocukların, sonra kısrak yavrularının, tayların; sonra inek yavrularının, buzağların koruyucusu olacaksın, onları gözeteceksin...” (Sepetçioğlu, 1969: 51)

Yapkara: Tanrının, ölüleri elinde bulunduran yardımcısı.

“Yapkara sen iyi bak. Erlik senin elinden ölmüşlerin canını almak isterse Mangdeşire'ye söyle o kuvvetlidir.” (Seyidoğlu,1989: 20)

Ağca Dağ: Yaratılış ve Türeyiş destanlarındaki Yapkara'nın Sepetçioğlu'nun eserindeki karşılığıdır. Tanrının, ölüleri elinde bulunduran yardımcısıdır.

“Ağca Dağ! Sen, dikkat et; iyi bak! Erlik senin elinden senin dost canlarını, ölmüş ve sana sığınmışların canlarını çalmak için bütün iblisliğini kullanacaktır. O zaman Ulu Kişi'ye söyle ve de ki: Erlik, bütün iblisliğiyle karşıma geldi; bana sığınanları; o iyi, o temiz canları çalmak istiyor, de. Ulu Kişi güçlüdür.” (Sepetçioğlu, 1969: 53)

Yapkara ve Ağca Dağ'ın özelliklerine bakıldığında, her ikisinin de aynı niteliklere sahip olduğu görülmektedir. Aynı şekilde Mangdeşire ile Ulu Kişi'nin özelliklerine bakıldığında da görülmektedir. bu iki duruma bakılarak da Sepetçioğlu'nun eserinin fakelore'in bir özelliği olarak

değerlendirilen “yeniden yazma veya taklit eser” özelliğini açıkça göstermektedir.

Podo-Sünkü: Aydan ve güneşten sorumlu. Ay ve güneşi beklemekle görevli.

“Podo- Sünkü Ay’ı ve Güneşi beklesin.” (Seyidoğlu, 1989: 20)

Alma Ata: Aydan ve güneşten sorumlu. Ay ve güneşi beklemekle görevli kişi.

“Git ve söyle! Alma Ata, Güneşi ve Ay’ı beklesin. Güneş ve Ay iyi insanlar içindir; onlar, sevgi nedir bilen, sevmek nedir öğrenen ve seven, durmadan seven; dinlenmeden ve yürekleri yorulmadan seven, seven hep seven insanlar içindir.” (Sepetçioğlu, 1969: 53)

Maytere: İnsanlara faydalı şeyler öğreten kültür kahramanı.

“Maytere geldi. İnsanlara birçok şey öğretti. Araba yaptı, aş olarak ot köklerini, ısırğan v.s. otları tayin etti.” (Seyidoğlu, 1989: 18)

Gökoğul: Maytere'nin Sepetçioğlu'nun romanındaki karşılığı olan Gökoğul; Maytere gibi, insanlara birçok şey öğreten ve araba yapan, aş olabilecek otları belleyen kişi. Erlik'in üstesinden gelebilecek gücü olan kişi.

“Gökoğul onlara yardım etti. Köklerin lezzetlilerini bulup gösterdi; böceklerin yenilebileceklerini öğretti. Yenecek otlar, otların yanısıra kabuklar keşfetti. Sulu yerler buldu, buğday yetiştirmesini de öğretti.” (Sepetçioğlu, 1969: 39)

Mangdeşire (Ulu Kişi): İnsanlara faydalı şeyler öğreten kültür kahramanı.

“Mangdeşire Tanrı'ya darılıp Erlik'e savaş açtı. Erlik karşı geldi. Ateşle vuruşup Mangdeşire'yi kaçırdı. Mangdeşire Tanrı huzuruna geldi. Tanrı: “Nereden geliyorsun? Diye sordu. Mangdeşire: “Erlik'in avanesi yüksek göklerde, bizim kişilerimiz de yerde bulunuyorlar. Bu çok fena bir şey. Ben Erlik'in avanesini yere indirmek için savaştım. Fakat gücüm yetmedi, indirmedim.” Dedi... Tanrı Mangdeşire'ye dedi: “Ey Mangdeşire bugün var Erlik'i göklerden süreceksin. Maksudına erişeceksin. Ondan güçlü olacaksın, benim gücüm takdisim (alkışım) sana yetsin.” Mangdeşire sevindi bir kakhaha attı. “Tüfeğim yok, yayım, okum yok, kargım, cıdam yok, yatağanım yok... Ancak yalın bileğim, kolum var. Nasıl ben Erlik'e karşı varayım” dedi. Tanrı ona kargı verdi. Mangdeşire kargıyı alıp Erlik'in göklerine çıktı, Erlik'i yendi, kaçırdı.” (Seyidoğlu, 1989: 19)

Ulu Kişi: Erlik'e karşı savaşan, onu ve halkını göklerden indirmek isteyen kişi. İlk seferde, Erlik'i yenemeyip sonra Tanrının izniyle Erlik'i yenme gücüne kavuşan kişi. Yer ve gökleri muhafaza etmekle görevli.

Fena ruhlarla savaşıyor. İnsanlara oltayla balık avlamayı öğretti. Mangdeşire'nin, Sepetçioğlu'ndaki karşılığı olan Ulu Kişi; Erlik'e savaş açmış, onu gökten indirmeye çalışmış biridir, ilk etapta Erlik'i indirmese, ona yenilse de, daha sonra Tanrı'nın ona güç vermesiyle Erlik'i yenmiştir.

“...Ulu Kişi'ye söyle ve de ki: Erlik bütün iblisliğiyle karşıma geldi; bana sığınanları; o iyi, temiz canları almak istiyor, de. Ulu Kişi güçlüdür. Biz ona Erlik'i yenebilmek gücünü verdik...Gün Aşan yine sen ey Gün Aşan.. Ulu Kişi'ye söyle; yeri ve gökleri korusun. Yer ve gök size, sevmeği öğretecektir; aşkı öğretecektir. Yere ve göğe bakmasını ve onlardaki yaşama sevincini, bitip tükenmek bilmeyen sevgi hazinesini kapmasını öğreniniz.” (Sepetçioğlu, 1969: 53-54)

Sepetçioğlu'nun eserine gerek folklor gerekse destan geleneği açısından bakıldığında; eserin fakelore bir eser olduğu söylenebilir. Yazar, eserinin adını ve ilham kaynağını asıl Yaratılış Destanından almış ve eserdeki karakter adlarını değiştirmiştir. Ancak bu karakterlerin özellik ve niteliklerinin Yaratılış Destanındaki karakterlerle benzer olması, adlarının farklı olmasına rağmen eserin fakelore bir nitelik taşıdığını göstermektedir. Burada yazarın genel olarak yaptığı; Yaratılış Destanındaki karakterlerin özelliklerine bakarak kendi eserindeki karakterleri ortaya koymasındır. Zira söz konusu eserlerde önemli pek çok ismin aynı niteliklere sahip olduğu görülmüştür. Söz gelimi; Sepetçioğlu'nun eserindeki Ulu Kişi, Gökoğul, Alma Ata gibi karakterlerle; Yaratılış Destanı'ndaki Mangdeşire, Maytere ve Podo-Sünkü gibi pek çok karakterin niteliklerinin aynı olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan alıntılar bakıldığında, karakterlerin aynı veya benzer özelliklere sahip olduğu; dolayısıyla Sepetçioğlu'nun eserini masa başında, taklit ve mevcut olan Yaratılış Destanını “yeniden” yazdığı görülür. Bu özellik ‘fakelore’ in ayırt edici ve önemli bir özelliğidir. Ayrıca asıl destanların yaşanan toplumsal olayların bir ürünü olması ve halkın yaşadığı olağanüstülükleri anlatması, folklorik nitelikler taşıması; ancak Sepetçioğlu'nun eserinin masa başında hazır kaynakların taklit edilerek yeniden yazılması, destanların oluşum özelliklerini taşınamaması da “Yaratılış ve Türeyiş” adlı eserin fakelore niteliklere sahip olduğunu ortaya koyması bakımından önemli olduğu söylenebilir.

Fakelore, orijinal metnin esas alınmış gibi gösterilip taklitle kurgulanmasıdır. Bu hususta Eliot A. Singer, fakelore için; usta ve yetkin yazarlar tarafından tarihî ve etnik toplumların sözlü geleneklerinin yeniden üretimi olarak yazılan metinlerdir der. (2007: 99-100) Alan Dundes ise fakelore için; gerçek oldukları öne sürülen sahte ve uydurma eserlerin sunulması olarak açıklamakla birlikte, bu ürünlerin alandan toplanmadığını ve sürekli bir tekrarlama zincirinde daha önce yazılmış edebî eser ve gazete kaynaklarından istifade edilerek “yeniden” yazıldığını

söyler. (2007: 71) Bu tanımlar Sepetçioğlu'nun eserinin fakelore bir eser olduğunu ortaya koyması bakımından önemlidir ve yeterlidir.

Yazar, bu eserinde Türklere ait birkaç destana yer vermiştir. Bu destanlar; Yaratılış, Türeyiş, Göç gibi önemli destanlardır. Yazar bu destanlarda da birtakım değişiklikler yaparak vermeye çalışmıştır. Kurgu yeteneğinin söz konusu olduğu eserde, yazarın asıl eserlere tamamıyla bağlı kalmadığı görülmüştür. Eserinde farklı teknikler kullanarak onu zenginleştirmeye çalıştığı tespit edilen eserde, telmih ve farklı kişilerden şiir, hikâye gibi alıntılarının olduğu görülmüştür. Bunlar bir eserin orijinalliklerine müdahale veya eseri bir dönüştürmeye uğrattığı için, eserin fakelore olarak değerlendirilmesine sebep olan diğer özellikler olarak anılabilir.

Sepetçioğlu yapma destanı Yaratılış ve Türeyiş'i için şunları söyler:

“Bu kitabın birinci bölümünde bilgi verilen destan Türk tabii destanlarından yedisinin bir araya getirilerek “tek ve bütün” bir destan halinde “yeniden” yazılmıştır. Bu yedi destan: Yaratılış, Türeyiş, Göç, Bozkurt, Ergenekon, Oğuz ve Şu destanlarıdır.” (2004: 80)

Sepetçioğlu'nun da ifade ettiği gibi, Yaratılış ve Türeyiş; masa başında ve “yeniden” yazılmıştır. Eserin ilham alınarak masa başında yazılması ve yapma bir destan olması, bu eserin fakelore olarak anılmasında önemli bir faktör olmuştur.

Atsız, Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde Yaratılış Destanı ile ilgili olarak şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

1. Türklere göre kâinatı yaratan bir tek kuvvet vardır. Kâinat sudan ve topraktan yapılmıştır.
2. Kadın hayatta mühim bir unsurdur. Tanrı Kara Han'a yaratmak ilhamını bir kadın olan “Ak Ana”ya verdiği gibi ikinci derecede Tanrı olan “Gün” ve “Ay”dan daha üstün olan “Gün” de kadındır.
3. Şeytan çok büyük kudretle malik olmakla beraber esas itibarı ile insandır. Hiçbir zaman Tanrı Kara Han'a denk kuvvette değildir.
4. İnsanlar bir ana babadan üremiş değildir. Dokuz ayrı ırk vardır ki ataları ayrı insanlardır. (2015: 33)

Atsız'ın asıl Yaratılış Destanı hakkındaki bu değerlendirmesine bakıldığında, Sepetçioğlu'nun eseri ile paralel bir Yaratılış Destanı fikri ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. Zira Sepetçioğlu'nun Yaratılış ve Türeyiş'inin, asıl Yaratılış Destanı'nda daha çok kişilere verdiği isimlerle farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu hususta Bars ise şöyle der: “Her araştırmacı/yazar folklor ürünündeki kişileri kendi düşüncesine göre yeniden şekillendirmiştir.” (2018:150)

4. Sonuç

Yaratılış ve Türeyiş Destanları Türklerin en önemli destanlarındandır. Türklerin ezelden yaratılış ve türeyiş serüvenlerinin yer aldığı bu destanlarda, Türklerin folklor ve kültürüne ait malzemelere yer verilmiştir. Destanların oluşum şartlarından biri olan olağanüstülük kavramının karşılığı olan Yaratılış ve Türeyiş Destanları, Türk Edebiyatı Tarihinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Yaşanan olağanüstülüklerin destanlaşması/destan özelliği taşıması; olayların üzerinden destanlaşabilecek kadar uzun bir zaman geçirmesini gerektirir. Yaratılış ve Türeyiş destanlarının bu hususta uzun zaman geçirdiği söylenebilir.

Edebi eserler ait oldukları milletlerin geçmişini, kültürünü ve folklorunu geleceğe aktarma görevini yerine getirerek geçmiş, kültür ve folklorun yaşamasında önemli rol oynamıştır. Folklor ve kültürün önemli aktarıcısı olan Yaratılış ve Türeyiş Destanlarının Türk kültür ve folklorunun geleceğe taşınmasında önemli bir görevi yerine getirdiği ifade edilebilir. Sepetçioğlu'nun Yaratılış ve Türeyiş adlı eserinin de Türk kültür, inanç ve folkloruna ait çeşitli unsurlar barındırdığı söylenebilir. Folklorik bir eser özelliği göstermesi, Yaratılış Destanının “yeniden” yazılması veya “taklidi” olarak görülmesi; söz konusu eserin fakelore açısından değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. Dolayısıyla Sepetçioğlu'nun fakelore bakımından ele alınan Yaratılış ve Türeyiş adlı eserinin, Türklerin Yaratılış Destanının, fake/taklidi bir yeniden üretimi olduğunu söylemek mümkündür. Zira Sepetçioğlu'nun; orijinal Yaratılış ve Türeyiş Destanlarındaki birçok kişi ismine müdahalede bulunarak birtakım değişiklikler yaptığı tespit edilmiştir. Yazarın, eserindeki konu ve kişilerin özelliklerine pek müdahale etmemiş olsa da, kişi adları üzerinde ciddi oynamalar/değişiklikler yapmış olması eserin fakelore bir üretim olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

Atsız, Hüseyin Nihal, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, Ötüken, 2015.

Bars, Mehmet Emin, Ziya Gökalp'ın Masalları Fakelore Örnekleri Olarak Kabul Edilebilir Mi?, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S 61, s 145-157

Dundes, Alan, “Fakelore Fabrikasyonu” Folklorun Sahtesi: Fakelore(haz. Selcan Gürçayır), Ankara, Geleneksel yayıncılık, 2007.

Dorson, Richard M., “Folklor ve Fake lore”, Folklorun Sahtesi: Fakelore(haz. Selcan Gürçayır), Ankara, Geleneksel yayıncılık, 2007.

Fox, William S., "Folklor ve Fakelore: Bazı Sosyolojik Düşünceler", Folklorun Sahtesi: Fakelore(haz. Selcan Gürçayır), Ankara, Geleneksel yayıncılık, 2007.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, Yaratılış ve Türeyiş Türk Destanı, MEB, İstanbul, 1969.

Sepetçioğlu, Mustafa Necati, Karşılaştırılmalı Türk Destanları, İrfan yayıncılık, İstanbul,2004

Seyidoğlu, Bilge, Mitoloji Üzerine Araştırmalar Metinler ve Tahliller, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi yayınları, Erzurum, 1989.

Singer, Eliot A., "Fakelore, Çok Kültürlülük ve Çocuk Edebiyatının Ahlak Sistemi", Folklorun Sahtesi: Fakelore(haz. Selcan Gürçayır), Ankara, Geleneksel yayıncılık, 2007.

Örnek, Sedat Veyis, (2014). Türk Halk Bilimi, Ankara: Bilgesu Yay.